

Nr 22

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående förvärvsarbete för kvinnor, angående yrkesintensiteten hos vissa grupper av kvinnor och om införskaffande av uppgifter angående arbetslösheten bland kvinnor m. m.

Följande motioner har hänvisats till allmänna beredningsutskottet:

1) de likalydande motionerna I: 258 av herr *Virgin m. fl.* och II: 312 av herr *Heckscher m. fl.* vari hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning av kvinnornas möjligheter och önskemål att åtaga sig förvärvsarbete;

2) de likalydande motionerna I: 578 av herr *Paul Jansson m. fl.* och II: 709 av fru *Sjövall m. fl.* vari hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att en utredning tillsättes med uppgift

a) att insamla och analysera material som belyser yrkesintensiteten hos ovan berörda grupper av gifta och ogifta kvinnor och

b) föreslå de åtgärder vartill undersökningen kan föranleda;

3) motion II: 48 av fru *Ryding m. fl.* vari föreslås, att riksdagen beslutar, att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om omedelbara åtgärder för att få så tillförlitliga och fullständiga uppgifter som möjligt om antalet kvinnor som önskar förvärvsarbete och i samband därmed också andra uppgifter som kan vara av värde för bedömningen av hur man bäst skall bereda sysselsättning åt denna arbetskraft.

I motionerna I: 258 och II: 312 framhålles, att vid sidan av immigration de gifta kvinnorna utgör vårt egentliga arbetskraftstillskott. Utvecklingen tyder också på en ökad yrkesverksamhet bland dem, men det förefaller som om en stagnation nu inträtt. Det råder en akut brist på arbetskraft bl. a. inom vårdsektorn och inom skolväsendet. Man har i fråga om viss specialutbildad arbetskraft kunnat konstatera en högre avgång ur yrket av kvinnliga arbetstagare än av manliga. Antalet kvinnliga studerande ökar emellertid ständigt.

Det är angeläget att man snarast gör en analys av anledningarna till den låga kvinnliga yrkesverksamheten. Hittills har man nöjt sig med att öka utbildningskapaciteten men icke tillräckligt uppmärksammat frågan om att få kvinnorna att kvarstanna i yrket. Det bör prövas på vilket sätt man kan främja inrättande av deltidsbefattningar i såväl allmän som enskild tjänst och när det gäller allmän tjänst befodringsmöjligheterna för deltidarbetande.

En mängd faktorer spelar givetvis in men man saknar vetskap om de faktiska förhållandena, man saknar en helhetsbild. En utredning berörande alla gifta kvinnor i aktiv ålder måste emellertid bli synnerligen omfattande, varför den bör genomföras i etapper och i första hand avse det mest utsatta områden där särskilda kompetenskrav uppställts.

I motionerna I: 578 och II: 709 anföres, att enligt arbetsmarknadsstyrelsens beräkning av tillgången på arbetskraft fram till år 1980 den ökning som kan förväntas hänför sig till de gifta kvinnorna. Sysselsättningsgraden för de gifta kvinnorna varierar för olika trakter mellan 7 och 43 %. Undersysselsättning förekommer i glesbygder och på orter med ensidig industri. Om prognosen skall hålla, måste förvärvsintensiteten bland de gifta kvinnorna bli högre på orter med goda sysselsättningsmöjligheter.

Prognosen grundas på en framskrivning av den ökning som skett de sista femton åren. Detta är icke realistiskt, ty uppgifter från arbetskraftsundersökningarna tyder redan på en stagnation för gifta kvinnor och särskilt bland de äldre. På vissa områden föreligger akut brist på arbetskraft såsom inom vårdyrkena och bland läkare, lärare och sjuksköterskor.

Åtgärder för att öka benägenheten för gifta kvinnor att ta arbete företas och pågående utredningar undersöker problemet, varjämte förbättrad statistik medger att man bättre kan följa utvecklingen. Vissa utredningar och fortsatta undersökningar är emellertid påkallade såsom i fråga om meritvärdering vid deltidstjänst, tillgången på högre rekryteringstjänster för kvinnor och större flexibilitet i den offentliga tjänsteorganisationen. Kännedomen om olika åtgärders effekt är också bristfällig.

Samlade åtgärder erfordras och i första hand bör den akademiskt utbildade arbetskraften och de yrken som kräver legitimation uppmärksammas. Lokala undersökningar kan bilda underlag för bedömningar av allmän karaktär eftersom grundproblemen sannolikt är likartade i hela samhället. Utredningar pågår bl. a. inom statistiska centralbyrån och arbetsmarknadsstyrelsen men en samlande utredning bör komma till stånd. Vidare bör en kartläggning av redan vidtagna åtgärder göras och förslag till nya åtgärder framläggas.

I motion II: 48 framhålles bl. a. att det utöver de registrerade arbetslösa finns ett stort antal som kan hänföras till »dold arbetslöshet». De arbetslösa kvinnorna tillhör i stor utsträckning denna grupp. Vidare hävdas att mycket kan göras, bl. a. genom lokaliseringpolitiken, för att bereda arbete åt dessa kvinnor.

Motionärerna framhåller, att det är en rimlig begäran att man i första hand åstadkommer likställighet mellan arbetslösa män och kvinnor, åtminstone i det hänseendet att man klarlägger hur många arbetslösa det finns i verkligheten samt den lokala fördelningen av dessa arbetskraftstillgångar. Det går inte att avfärda denna fråga med en hänvisning till att även kvinnorna får anmäla sig till arbetsförmedlingen. Då bortser man nämligen

från en massa fördomar som hindrar många kvinnor att ta ett sådant initiativ och också från det hinder som består däri att hundratusentals kvinnor nu inte har någon praktisk möjlighet att få ett arbete inom rimligt avstånd från hemmet. Man glömmer det som måste vara avgörande ur samhällets synpunkt, nämligen att utforska *hela* tillgången på arbetskraft för att använda detta som bedömningsgrund för att anlägga statsföretag eller tillse på annat sätt att arbetskraften utnyttjas.

Flera kommuner med ensidigt näringsliv och därför stor tillgång på icke förvärvsarbetande kvinnlig arbetskraft har själva gjort undersökningar för att få ett statistiskt material till sina överläggningar med statliga myndigheter och privata företagare. Åtgärder för att skaffa tillförlitliga uppgifter om den verkliga arbetslösheten bör vidtagas under samverkan mellan statliga och kommunala organ.

Beträffande motiveringarna i övrigt får utskottet hänvisa till motionerna II: 312, II: 709 och II: 48.

Utskottet har upptagit motionerna till samtidig behandling.

Utskottet har inhämtat yttrande från arbetsmarknadsstyrelsen och statistiska centralbyrån.

Arbetsmarknadsstyrelsen anför i fråga om motionerna II: 312 och II: 709 följande:

I den omskolnings- och fortbildningsverksamhet för arbetslösa m. fl. som handhas av skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsverket deltog under 1964 ca 40 000 personer varav ca 16 100 kvinnor, en ökning med ca 1 500 jämfört med 1963. För kvinnorna dominerade utbildningen inom vårdområdet och kontorsområdet. I huvudsak meddelades kunskaper för mera rutinbetonade arbetsuppgifter.

Under 1961 introducerades en utbildning i form av s. k. reaktiverings- eller repetitionskurser. Kurserna är avsedda för sådana kvinnor som redan har en god yrkesutbildning men varit borta från förvärvsarbete under längre tid och före återinträdet i sitt yrkesarbete önskar en repetition av sina kunskaper och en orientering om det nya som hänt inom yrket. Under 1964 anordnades sådana kurser för sjuksköterskor, sjukgymnaster, förskollärare och socionomer.

Den särskilt besvärande bristen på yrkeskunnig arbetskraft inom sjukvården medförde för arbetsmarknadsstyrelsens del att särskilda utbildningsåtgärder vidtogs under 1962. Den 30 juni 1961 uppdrog nämligen Kungl. Maj:t åt arbetsmarknadsstyrelsen, dåvarande överstyrelsen för yrkesutbildning och medicinalstyrelsen att gemensamt ordna utbildning för sådan personal som kunde avlasta eller ersätta personal med sjuksköterskeutbildning. Utbildningen skulle i första hand inriktas på laboratoriepersonal (laboratorieassistenter, laboratriser) och på tre nya yrkesgrupper nämligen röntgenassistenter, radioterapiassistenter och operationsassistenter. Utbildningen som är tvåårig, anordnades såsom centrala nybörjarkurser i samarbete mellan arbetsmarknadsverket och dåvarande överstyrelsen för yrkesutbildning eller som ordinarie yrkesskolekurser. I uppdraget ingick också att anordna tidigare omnämnda reaktiveringskurser för sjuksköterskor.

Under tiden december 1963 - december 1964 avslutade följande antal elever utbildning i kurser för ovan nämnd vårdpersonal:

Laboratorieassistenter	368 ¹	(90)
Röntgenassistenter	63	(33)
Radioterapiassistenter	23	(13)
Operationsassistenter	62	(30)
Hörselvårdsassistenter	25	
Fortbildning i klinisk cytologi	34	
Sjuksköterskor (reaktiveringskurser)	279	

Antalet elever som avslutar yrkesutbildning för laboratorie-, röntgen-, radioterapi- och operationsassistenter under år 1965 uppgår till ca 750.

I absoluta tal fanns 1960 ca 19 500 kvinnliga akademiker, och av dem var 2/3 förvärvsarbetande (enligt folkräkningens definition, d. v. s. de arbetade minst halv normal arbetsdag). Jämfört med hela den kvinnliga befolkningen i motsvarande åldrar, d. v. s. 25—65 år, är de kvinnliga akademikernas förvärvsverksamhetsgrad totalt sett mycket hög eller närmare bestämt dubbelt så hög som för den kvinnliga befolkningen i dess helhet.

Den tidigare omnämnda omskolnings- och fortbildningsverksamheten för arbetslösa m. fl., som handhas av skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsverket, står även till de akademiskt utbildade kvinnornas förfogande.

Individuella hjälpåtgärder i form av provanställningar eller som enskild företagsutbildning kan ävenledes ifrågakomma. I sådana fall befrias arbetsgivaren från kostnaderna för den »anställda» under prövo- eller utbildningstiden mot att han förbinder sig att anställa vederbörande mot gängse lön, om provtjänstgöringen eller utbildningen utfaller till belåtenhet. Utbildningsbidrag av samma storleksordning som gäller för övrig omskolningsverksamhet utgår till den som erhållit provanställning eller är placerad i enskild företagsutbildning.

För kvinnor som innehar lärarkompetens och som efter några års bortovaro önskar återinträda i yrket har möjligheterna till ny anställning varit bättre än för andra yrkeskategorier. Komplettering av tidigare kunskaper har ej vållat oövestigliga svårigheter, och bristen på arbetskraft i yrket har medverkat till att arbetsgivaren haft en liberalare syn vid nyanställning. Skolöverstyrelsen anordnar årligen introduktionskurser för läroverkslärare i Stockholm och på ett par andra orter i landet. Intresset för introduktionskurser för läraryrket har varit stort bland de återvändande kvinnorna. Kurserna omfattar 14 dagars praktisk och teoretisk undervisning.

För att stimulera hemmakvinnor med farmaceutisk utbildning att åtaga sig arbetsuppgifter av tillfällig art, exempelvis kortare sjukvikariat eller tjänstgöring enstaka dagar vid apotek, tillämpas speciellt förmånliga lönevillkor och tjänstetidsberäkningar.

Av det ovan sagda framgår, att vissa försök gjorts för att underlätta för kvinnor med något längre yrkesutbildning och för akademiskt utbildade kvinnor att efter några års bortovaro ånyo anpassas till arbetsmarknaden. Detta utgör emellertid bara en ringa början. Inom arbetsmarknadsstyrelsen planeras sålunda ytterligare åtgärder för att underlätta deras återinträde på arbetsmarknaden. Bristen på kvalificerad arbetskraft kommer sannolikt att medverka till ett bättre utnyttjande av den resurs av yrkesutbildad arbetskraft som finns bland hemmakvinnorna. Anpassnings- eller introduktionskurser för olika uppgifter inom t. ex. förvaltningsområdet torde vara önskemål som utan större svårighet skulle kunna realiseras. Li-

¹ Siffrorna inom parantes anger det antal elever som erhållit utbildning inom det ordinarie yrkesskoleväsendet.

kaså torde speciella omskolningskurser till nya verksamhetsgrenar för kvinnor som är lokalt bundna och som ej har möjlighet att sysselsättas i det egna yrket i hemorten, vara en angelägen uppgift för både arbetsmarknaden och kvinnorna. Exemplifieringen av önskemål i fråga om åtgärder för att underlätta för de yrkesutbildade kvinnorna att komma tillbaka till yrkesarbetet kunde mångfaldigas. Skälen till att ännu så litet gjorts för en smidigare återanpassning av dessa kvinnor till arbetslivet är inte negativism endast från arbetsgivarnas eller samhällets sida.

Kvinnorna själva har ännu inte gjort sina anspråk gällande. Möjligheterna till vuxenutbildning i form av omskolning och liknande är av ungt datum, och omställningen till nya handlingsmönster tar tid och måste underbyggas med information om fakta och praktiska arrangemang.

Statistiska centralbyrån yttrar om motion II: 709:

Mot bakgrunden av de erfarenheter från det arbete med arbetskraftsprognoser som numera bedrivs inom SCB vill verket inledningsvis understryka vikten av att den fråga som tas upp i motionen blir så allsidigt belyst som möjligt. Storleken av det totala arbetskraftstillskottet under de närmaste 15 åren blir — såsom även framhålls i motionen — till väsentlig del beroende av de gifta kvinnornas yrkesintensitet. För yrkesgrupper med starkt eller dominerande inslag av kvinnlig arbetskraft kan tillgången på arbetskraft öka eller minska avsevärt redan vid relativt små förändringar i yrkesintensiteten.

De yrkesintensitetstal som kommer till uttryck i statistik över den faktiska sysselsättningen är betingade av en mängd olika faktorer. Man får här skilja mellan faktorer som verkar på kvinnornas utbud av arbetskraft, dvs. deras benägenhet att ta arbete och faktorer som verkar på efterfrågesidan, dvs. möjligheterna att få lämpligt arbete på den ort där de bor. De benägenhetspåverkande faktorerna kan vara såväl demografiska och utbildningsmässiga som ekonomiska och sociala (opinionsbildning, attityder), medan efterfrågesidan i första hand bestäms av det allmänna ekonomiska klimatet, regionala variationer i detta samt arbetsgivarattityder. För gifta kvinnor med specialiserad utbildning tillkommer också att på orten tillgängliga arbetstillfällen inte alltid motsvarar den utbildningsmässiga inriktningen. Den faktiskt registrerade yrkesintensiteten bestäms av alla dessa faktorer tillsammans.

Inom ramen för SCB:s arbete med arbetskraftsprognoser har man givetvis haft anledning att försöka analysera detta problemkomplex när det gäller den totala arbetskraften. Hittills har man dock måst begränsa analysen till den registrerade yrkesverksamheten sådan denna framkommer i folkräkningar och i de arbetskraftsundersökningar som utförs inom SCB:s utredningsinstitut fyra gånger om året. I 1960 års folkräkning redovisas yrkesintensiteten med uppdelning förutom efter kön och ålder även efter yrkes- och viss högre utbildning. Att från ett sådant material kunna belysa de grundläggande orsakerna till yrkesintensitetens storlek och utveckling är givetvis mycket svårt även om vissa slutsatser kan dras från jämförande studier av regionala och utbildningsmässiga skillnader samt en viss belysning kan erhållas rörande de demografiska variabelernas betydelse för yrkesverksamheten.

Vidare kan nämnas att anslag beviljats för en monografiserie, baserad på folkräkningsmaterial m. m., varvid även kvinnornas förvärvsverksamhet kommer att belysas utifrån olika utgångspunkter.

Det skulle dock, enligt SCB:s uppfattning, vara värdefullt med kompletterande undersökningar, bl. a. attitydundersökningar av det slag som antyds i motionen. Dessa undersökningar borde då i princip omfatta all kvinnlig arbetskraft även om man kan ha anledning att lägga tyngdpunkten på förhållandena för kvinnor med lång utbildning på grund av det utbildningskapital dessa representerar och den bristsituation som föreligger då det gäller vissa sådana kategorier av arbetskraft. En sammankoppling av uppgifter från akademikerregistret med uppgifter från den planerade folkräkningen för 1965 skulle kunna ge värdefull information härvidlag. Det bör dock framhållas att särskilda medel erfordras för att detta skall kunna ske.

I detta sammanhang kan nämnas, att i december 1960 tillsattes på SCB:s initiativ en arbetsgrupp för vissa kvinnofrågor, vars närmaste uppgift var att planera en statistisk undersökning kring dessa frågor. Arbetsgruppen, vari ingick representanter för socialdepartementet, socialstyrelsen, arbetsmarknadsparterna och vissa kvinnoorganisationer, utarbetade förslag till en intervjuundersökning av de gifta kvinnornas problem, särskilt med hänsyn till deras arbetsmarknadsbeteende och de faktorer som påverkar deras val av sysselsättning (utbildning, familjesituation, möjligheter att få hjälp med tillsyn av barnen, attityder till förvärvsarbete m. m.). Ett formulär utarbetades och provades vid två mindre provundersökningar. Av ekonomiska skäl kom dock denna undersökning inte till stånd.

Som framgått ovan är undersökningar av det slag som efterlyses i motionen delvis redan påbörjade inom ramen för SCB:s verksamhet eller med nära anknytning härtill. Kompletterande undersökningar av samhällsattityder m. m. ävensom kartläggning av de åtgärder som vidtagits för att öka kvinnornas förvärvsintensitet — och om möjligt även effekten av dessa — är av ren utredningskaraktär och har en så nära anknytning till denna verksamhet, speciellt utredningarna inom SCB:s prognosinstitut att de, enligt verkets uppfattning, bör utföras antingen inom eller i varje fall i mycket nära samarbete med SCB. Härigenom skulle man på ett smidigt sätt uppnå den samlade utredningsverksamhet som efterlyses i motionen. Den del av den i motionen föreslagna utredningen som gäller utarbetande av förslag till åtgärder faller däremot naturligt inom ramen för en parlamentarisk kommitté. Det kan då vara lämpligt att en sådan kommitté tillsätts redan innan resultaten av ovan nämnda undersökning föreligger.

I fråga om motion II: 48 anför arbetsmarknadsstyrelsen:

Yrkesverksamhetsgraden. För att belysa yrkesverksamhetsgraden bland kvinnor är det främst två informationskällor, som har kommit till användning, nämligen folkräkningarna och arbetskraftsundersökningarna. Den senaste folkräkningen gjordes 1960 och en ny kommer att genomföras innevarande år. Från folkräkningarna erhålles bl. a. uppgifter om yrkesverksamma kvinnor med fördelning på bl. a. ålder, civilstånd och regionala områden. Inom styrelsen har från 1960 års folkräkning sammanställts data över gifta och ogifta kvinnors yrkesverksamhetsgrad i s. k. A- och B-regioner samt i större tätorter. Uppgifterna har av arbetsmarknadsstyrelsen publicerats i en serie »Meddelanden från lokaliseringssektionen» (Lokaliserings- och utredningsbyrån). En del av dessa sammanställningar är medtagna i betänkandet Aktiv lokaliseringspolitik (SOU 1963: 58).

Arbetskraftsundersökningarna ger vid fyra tillfällen varje år uppgifter om förvärvsarbetande resp. ej förvärvsarbetande kvinnor med fördelning efter bl. a. ålder, civilstånd och förekomsten av barn. Arbetskraftsundersök-

ningarna är s. k. urvalsundersökningar, vilket bl. a. medför att någon långtgående regional uppdelning av materialet ej är möjlig. Viss uppdelning har dock skett på de tre områdena norra Sverige, storstadslänen samt övriga landet. Resultaten från arbetskraftsundersökningarna delges, så snart de föreligger, tidningspressen. Närmare redogörelser publiceras av statistiska centralbyrån i serien Statistiska Meddelanden och av arbetsmarknadsstyrelsen bl. a. i serien Arbetsmarknadsinformation. I anslutning till styrelsens remissyttrande över Allmänna skatteberedningens förslag till Nytt skattesystem sammanställdes en PM med data beträffande den icke förvärvsarbetande befolkningen, i vilken vissa resultat från arbetskraftsundersökningen i augusti 1964 redovisas.

Behov föreligger att även mellan folkräkningstillfällena kunna följa utvecklingen av den kvinnliga yrkesverksamhetsgraden inom mindre regionala område än de som arbetskraftsundersökningarna tillåter. Inom styrelsen pågår därför ett analysarbete av den årliga inkomststatistiken för att länsvis studera förändringarna vad avser förvärvsverksamheten bland kvinnorna.

Vidare kan nämnas att lokala undersökningar med arbetsförmedlingens medverkan gjorts för att kartlägga intresset hos kvinnor att ta förvärvsarbete.

Deltidsarbete. En bland många faktorer, som kan underlätta för många kvinnor att förvärvsarbeta, är möjligheten att erhålla deltidanställning. Förekomsten av deltidarbete bland gifta och ej gifta kvinnor i olika åldrar belyses bl. a. i de ovan nämnda arbetskraftsundersökningarna. De i urvalet till dessa ingående personerna tillfrågas nämligen om antalet timmar de har varit yrkesverksamma under den aktuella mätveckan. Från den månatliga sysselsättningsstatistiken över antalet sysselsatta industriarbetare erhålles uppgifter om andelen deltidssysselsatta män resp. kvinnor.

Arbetslöshet. Man kan skilja mellan två olika arbetslöshetsmått nämligen dels antalet hos arbetsförmedlingen registrerade arbetslösa och dels antalet arbetslösa personer enligt arbetskraftsundersökningarna. Det förra arbetslöshetsmättet omfattar ej personer, som önskar arbete men ej tagit kontakt med arbetsförmedlingen. I arbetskraftsundersökningarna klassificeras som arbetslösa de personer som saknar arbete och på något sätt manifesterat sin vilja att erhålla ett.

I arbetskraftsundersökningarna ingår sedan något år tillbaka en fråga, som ger ytterligare ett mått på arbetslöshetens storlek. Man tillfrågar nämligen ett representativt urval av alla personer utanför arbetskraften huruvida de skulle ha sökt eller inte sökt arbete, om lämpligt arbete funnits på vederbörandes hemort. Den grupp som klassificerats enligt dessa kriterier benämns latent arbetssökande. Styrelsen avser att under närmaste tiden publicera en redogörelse av arbetskraftsundersökningarnas resultat i vad avser här berörda grupper.

Utskottet

De mångskiftande spörsmål som rör kvinnornas situation på arbetsmarknaden och deras möjligheter att åtaga sig förvärvsarbete har sedan länge tilldragit sig ett mycket stort intresse i den allmänna debatten. Utvecklingen under senare tid mot en starkt ökad förvärvsverksamhet bland kvinnorna och den vidare utveckling som kan förutses och som bl. a. innebär en

ökning av arbetskraftsbehovet har skapat en allmän insikt om att samhället bör göra energiska insatser för att undanröja de hinder av olika slag som nu ofta försvårar kvinnornas inträde i eller återgång till förvärvslivet. Det är också numera en allmänt omfattad mening att kvinnorna bör äga största möjliga frihet att välja mellan arbete i hemmet och på arbetsmarknaden.

I de här föreliggande motionerna har en rad i detta sammanhang betydelsefulla spörsmål aktualiserats. Motionsyrkandena innebär att ingående undersökningar bör göras för att klarlägga arbetslösheten bland kvinnor som önskar förvärvsarbete (II: 48), för att belysa yrkesintensiteten inom vissa kvinnogrupper (I: 578 och II: 709) och beträffande problematiken i stort på detta område (I: 258 och II: 312) — allt i syfte att skapa underlag för praktiska åtgärder till undanröjande av hindren för kvinnornas inträde i eller återgång till förvärvsarbete.

Flertalet av de i motionerna upptagna frågorna har behandlats av utskottet i tidigare sammanhang, senast vid 1964 års riksdag (utlåtande nr 39/1964). Utskottet hänvisade i detta utlåtande bl. a. till den omfattande utredningsverksamhet berörande olika spörsmål av vikt på detta område som påginge. Utskottet hade vid 1962 års riksdag i utlåtande över väckta motioner föreslagit en utredning beträffande vissa familjepolitiska åtgärder m. m., vilket förslag godkänkts av riksdagen. I denna utredning skulle enligt utskottets mening frågor om den kvinnliga arbetskraften i förvärvslivet i förhållande till hem, samhälle och produktion etc. komma att aktualiseras. Riksdagens skrivelse med anledning härav hade föranlett Kungl. Maj:t att överlämna utskottsutlåtandet och motionerna till socialpolitiska kommittén, allmänna skatteberedningen, studiehjälpsutredningen och familjeberedningen för att beaktas vid fullgörandet av utredningsuppdragen.

Utskottet erinrade vidare bl. a. om att 1963 års riksdag anslagit medel för utarbetande genom statistiska centralbyråns försorg av tio specialredogörelser, baserade på 1960 års folk- och bostadsräkningar. Flertalet av redogörelserna gällde frågor av betydelse i detta sammanhang. Bl. a. hade ett av undersökningsobjekten betecknats »Familjen och den yrkesarbetande kvinnan — en statistisk-sociologisk studie».

Utskottet underströk sin uppfattning om värdet av kvinnornas insatser i arbetslivet och om vikten av att hithörande problem blev ingående belysta. Det pågående utredningsarbetet vore emellertid av grundläggande betydelse för den vidare behandlingen av frågorna, och utskottet förutsatte att det komme att bedrivas skyndsamt och effektivt. Utskottets förslag att motionerna icke skulle föranleda någon åtgärd godkänkdes av riksdagen.

Utskottet vill här något beröra visst ytterligare utredningsmaterial som sedermera tillkommit eller är att förvänta.

I 1960 års arbetsmarknadsutrednings betänkande »Arbetsmarknadspolitik» (SOU 1965: 9), vilket framlagts helt nyligen, har kvinnornas speciella

arbetsmarknadsproblem behandlats i ett särskilt avsnitt (kap. 14, »Kvinnor på och utanför arbetsmarknaden»). Utredningen framlägger en rad förslag syftande till att underlätta anpassningen mellan det kvinnliga arbetskraftsutbudet och efterfrågan. Således understrykes vikten av att arbetsförmedlingen söker motverka både könsbunden rekrytering till vissa yrkesområden och ett alltför snävt inriktat arbetsval från kvinnliga sökandes sida. Förmedlingen bör också verka för en bättre anpassning av arbetsvillkoren, framför allt arbetstiden, till de arbetssökandes möjligheter och skall vidare uppspåra och söka aktivera icke yrkesverksamma kvinnor inom grupper där det råder brist på arbetskraft.

Utredningen föreslår att yrkesvägledningen ges ökade resurser med sikte på vägledning jämväl för medelålders och äldre kvinnor.

Vidare föreslås en viss personalförstärkning inom länsarbetsnämnderna för de åtgärder som krävs om de totala arbetskraftstillgångarna skall bli bättre tillvaratagna.

Beträffande de ekonomiska bidragen till flyttande arbetskraft förordas bl. a. att familjebidrag skall kunna beviljas i de fall, där en ensamförsörjande kvinna flyttar till anställningsorten före den övriga familjen.

Utredningen fäster stor vikt vid vuxenutbildningen. Utrymme bör i större utsträckning än f. n. ges åt mera kvalificerade utbildningsalternativ, exempelvis en etappvis utbyggd utbildning, omfattande två eller flera kurser på tillsammans 1—2 år.

En ensamstående kvinna som på grund av bristande yrkeskunskaper inte kunnat erhålla ett för hennes försörjning lämpligt arbete bör enligt utredningens mening kunna erhålla utbildning i samma utsträckning som om hon varit arbetslös. Grundbidraget bör kunna utgå oreducerat i de fall, där en hemskild eller frånskild kvinna erhåller underhållsbidrag. Makes inkomst bör icke medföra minskning av grundbidraget.

Utredningen framhåller att arbetslöshetsrisken är störst för de industrianställda kvinnorna. Beträffande de sysselsättningssskapande åtgärderna har utredningen i ett sammanhang, som avser arbetsmarknaden i stort och således icke speciellt den kvinnliga arbetskraften, föreslagit en viss förskjutning från beredskapsarbeten till industribeställningar. Även andra av utredningen framlagda, här icke berörda förslag beträffande hela arbetsmarknaden berör självfallet även den kvinnliga arbetskraften.

Återhållande faktorer av stor betydelse när det gäller kvinnornas engagemang på arbetsmarknaden anses av många vara bl. a. skattetrycket och bristen på anordningar för barn tillsyn. Utskottet vill beträffande dessa frågor erinra om att en särskilt beredning, familjeskatteberedningen, nyligen tillkallats för att behandla de problem av såväl teknisk som fördelningspolitisk art, vilka är förbundna med familjeskattefrågorna. En annan beredning, familjebereidningen, har om hand frågorna beträffande samhällets service för barnfamiljerna. Beredningen har i uppdrag bl. a. att pröva möj-

ligheterna till en snar utbyggnad av anordningar för barntillsyn och har förstärkts med ytterligare expertis för detta ändamål.

Utskottet vill i detta sammanhang också erinra om den nyligen tillsatta kommittén för utredning angående samhällets ekonomiska stöd åt barnfamiljerna, vilken kommitté har parlamentarisk sammansättning. Kommittén skall enligt sina direktiv ha ett nära samråd med familjeskatteberedningen.

Utskottet har med det hittills anförda velat lämna några exempel på den ökade aktivitet från statsmakternas sida som, sedan förevarande frågor senast behandlades i riksdagen, ådagalagts för lösande av olika problem. Utskottet kommer i den följande framställningen att bl. a. beröra vissa ytterligare åtgärder i detta syfte.

Det kan således konstateras att spörsmålen om kvinnornas möjligheter i arbetslivet f. n. ägnas en uppmärksamhet som bör leda till väsentliga förbättringar. I det pågående arbetet förtjänar enligt utskottets mening de i motionsyrkandena framförda önskemålen om ett klarläggande genom förbättrad och utvidgad statistik, genom forskning och på annat sätt av olika förhållanden på detta område stor uppmärksamhet. Ökad kännedom om exempelvis den dolda arbetslösheten bland kvinnorna, om yrkesintensiteten hos utbildad kvinnlig arbetskraft och om resultaten av vidtagna åtgärder är självfallet av stort värde för att ge det fortsatta arbetet på detta område största möjliga effektivitet.

I arbetsmarknadsstyrelsens aktivitetsprogram ingår bl. a. s. k. reaktiveringskurser för sjuksköterskor och repetitionskurser för sjukgymnaster och förskollärare. Reaktiveringskurserna har pågått sedan läsåret 1961/62 och repetitionskurserna sedan läsåret 1962/63. En dylik kurs för socionomer har även anordnats förra året. En undersökning rörande den första kursen för sjuksköterskor utvisar att kursdeltagarna återgått till aktiv tjänst i en utsträckning motsvarande genomsnittligt tre månaders heltidsarbete per elev och år. Styrelsen har för avsikt att när ett tillräckligt undersökningsmaterial föreligger utsträcka sina undersökningar att avse även övriga slag av kurser och samtliga årgångar.

Behovet av att få till stånd en belysning av yrkesintensiteten och orsakerna till avgången från yrkesverskamhet har uppmärksamrats även av sjukvårdens huvudmän. Landstingsförbundets personalvårdskommitté har sålunda framfört förslag om anordnande av avskedsintervjuer med sjukvårdspersonal som avgår ur tjänsten, i syfte att klarlägga orsakerna härtill. Det må i övrigt framhållas att ett stort antal arbetsgrupper inom förbundet arbetar med frågor rörande personalrekryteringen och personalens arbetsförhållanden m. m.

En sociologisk undersökning som avser bl. a. gifta, icke yrkesverksamma sjuksköterskor och har till syfte att utröna deras attityd till aktivt yrkesarbete har vidare igångsatts på initiativ av sjukvårdsstyrelserna i Stockholm och Göteborg.

Frågorna om sjuksköterskornas yrkesaktivitet och rörlighet på arbetsmarknaden har även behandlats i en vetenskaplig statistisk undersökning som publicerats i betänkandet »Sjuksköterskeutbildningen. II. Vissa grundläggande undersökningar» (SOU 1964: 46).

I ett par av motionerna har särskilt frågorna rörande yrkesintensiteten för kvinnlig arbetskraft med viss högre utbildning berörts och bl. a. tanken på utnyttjande av akademikerregistret för belysning av frågan framförts. Akademikerregistret är ett inom statistiska centralbyrån upplagt register över dem som avlagt akademisk examen. Utskottet får erinra om vad centralbyrån anfört därom att en sammankoppling av uppgifter från akademikerregistret med uppgifter från den planerade folkräkningen för 1965 skulle kunna ge värdefull information i dessa frågor. Utskottet anser det angeläget att en sådan undersökning företages så snart förutsättningarna härför föreligger.

Utskottet får beträffande aktuella forskningsuppgifter på förevarande område erinra om de inledningsvis omnämnda monografierna som är baserade på senaste folk- och bostadsräkningar och för vilkas utförande ett anslag på 1,5 milj. kronor ställts till förfogande. Utskottet har i ett tidigare uttalande framhållit att dessa undersökningar får anses vara av grundläggande betydelse för den vidare prövningen av olika frågor. En särskild kommitté har tillsatts med uppgift att organisera arbetet och övervaka dess fullgörande. Enligt vad utskottet erfarit beräknas monografien »Familjen och den yrkesarbetande kvinnan — en statistisk-sociologisk studie» föreligga sommaren 1965. Monografierna »Befolkningsutvecklingen och arbetsmarknaden» samt »Fruktsamhet, äktenskap och familjestorlek» torde publiceras under hösten 1965. Det kan förväntas att frågor av stor betydelse i detta sammanhang därmed blir belysta.

Vad beträffar det i motionerna I: 578 och II: 709 framförda yrkandet om utredning beträffande yrkesintensiteten hos vissa grupper av kvinnor samt yrkandet i motionerna I: 258 och II: 312 om en mera allmän utredning om kvinnornas förvärvsarbete kan utskottet med hänvisning till den ovan lämnade, exemplifierande framställningen konstatera, att sedan frågorna senast behandlades i riksdagen en avsevärd aktivitet på bred front utvecklats för att komma till rätta med problemen och för att klarlägga de olika orsakssammanhang som här är av betydelse.

Vad gäller motionsyrkandet i motion II: 48 som avser åtgärder för att ge ökade kunskaper om arbetslösheten bland kvinnor, bl. a. den s. k. dolda arbetslösheten, kan anföras, att arbetsmarknadsstyrelsen väl uppmärksammat frågorna. Det kan förutsättas att den fortsatta verksamheten kommer att i enlighet med motionens syfte skapa större klarhet beträffande dessa förhållanden. Motionen är enligt utskottets mening härmed besvarad.

De förbättrade möjligheter för kvinnorna att komma in i eller återinträda i arbetslivet som är motionernas allmänna syfte är således föremål för stor

uppmärksamhet, och ytterligare åtgärder är under organisatorisk planläggning. Utskottet finner det angeläget att ekonomiska resurser i möjligaste mån ställs till förfogande så att arbetet kan fullföljas. I övrigt anser utskottet motionerna till stora delar besvarade härmed och finner icke skäl förorda att ytterligare utredningar nu tillsättes. Utskottet får således hemställa,

att

- 1) motion II: 48,
 - 2) de likalydande motionerna I: 258 och II: 312, samt
 - 3) de likalydande motionerna I: 578 och II: 709,
- i den mån de icke kan anses besvarade med vad ovan anförts, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 30 mars 1965

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Möller, Sörlin, Eric Gustaf Peterson, Hellebladh, Oscar Carlsson*, Svanström, Hedlund, Nyman, Axel Kristiansson, fru Hultell, herrar Helge Karlsson och Blomquist;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herr Skoglösa, fru Jäderberg, herrar Lundmark*, Haglund, Wikner, Börjesson i Glömminge*, Nilsson i Bästekille*, Westberg, Wennerfors och From.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av fru *Hultell* samt herrar *Blomquist*, *Nilsson* i Bästekille, *Westberg* och *Wennerfors*, vilka ansett att utskottet bort anföra och hemställa följande.

Åtgärder som påverkar benägenheten och möjligheterna för de gifta kvinnorna att ta förvärsarbete har vidtagits på olika områden. I 1960 års arbetsmarknadsutrednings nyligen framlagda betänkande »Arbetsmarknadspolitik» berörs problematiken mera indirekt, men betänkandet utgör självfallet ett värdefullt grundmaterial.

Familjeberedningens uppgifter innebär bl. a. att kartlägga och analysera olika problem i anslutning till samhällets service för barnfamiljerna, och beredningen har bland sina uppdrag att undersöka möjligheterna till en utbyggnad av barntillsynen.. Det kan vidare erinras om att en särskild be-

redning, familjeskatteberedningen, prövar frågor rörande familjebeskattningen.

Utredningsarbete förekommer dessutom inom arbetsmarknadsstyrelsen liksom inom vissa andra institutioner, organisationer och kommuner.

Utskottet vill framhålla att utredningsarbetet och de vidtagna åtgärderna framstår som i och för sig värdefulla. Emellertid har en uppsplittring av problemen skett. Samlande åtgärder är nödvändiga, vilket särskilt gäller de för samhället mest allvarliga och akuta bristområdena. Dessa är samtidigt sektorer inom arbetslivet som huvudsakligen eller i stor utsträckning är rekryterade av kvinnor.

I de föreliggande motionerna framhålles bl. a. vårdsektorn och skolväsendet som exempel på sådana områden där de resurser som finns i den redan utbildade arbetskraften måste tillvaratagas. Som ovan nämnts pågår vissa utredningar, och skilda åtgärder har vidtagits. I detta sammanhang bör en tillfredsställande lösning ernås på deltidspågåendena och befordringsmöjligheterna för de deltidsarbetande.

Vidare är kunskaper om effekten av vidtagna åtgärder bristfälliga. Huruvida reaktiverings-, repetitions- och omskolningskurserna medverkat till högre yrkesintensitet är icke känt, och om det konkreta resultatet skulle vara negativt vore en undersökning om de djupare orsakerna värdefull.

Utskottet instämmer i motionernas syfte att få till stånd en samlande utredning. Bland de mera angelägna uppgifterna framstår behovet av en helhetsbild av den problematik som ligger bakom de gifta kvinnornas möjligheter och önskemål att kvarstanna eller återinträda i förvärvslivet. Härvid har en omfattande attitydundersökning sin betydelse när det gäller inställningen till exempelvis löner, arbetstidens omfattning och förläggning, beskattning och barntillsyn.

En annan uppgift borde vara en sammanställning av de uppgifter som finns dels om avgång under studietiden, dels om yrkesintensiteten efter avslagd examen i äldre statliga utredningar, hos pågående utredningar samt hos ämbetsverk och fackliga organisationer samt en bedömning av om dessa data är till fyllest och av jämförbar kvalitet för att kunna ge en exakt bild av läget inom dessa yrkesgrupper.

Vidare bör en kartläggning av redan vidtagna åtgärder samt framläggande av förslag till åtgärder ske. Särskild uppmärksamhet bör även ägnas åt att undersöka samhällets attityder till gifta kvinnors förvärvsarbete som underlag för opinionsbildning och nödvändiga attitydförändringar.

Vad gäller yrkandet i motion II: 48, som avser åtgärder för ett bättre klarläggande av arbetslösheten bland kvinnor, kan anföras att arbetsmarknadsstyrelsen uppmärksammat spörsmålen. Det kan förutsättas att den fortsatta verksamheten kommer att i enlighet med motionens syfte skapa större klarhet beträffande dessa förhållanden. Motionen är enligt utskottets mening härmed besvarad.

Utskottet hemställer,

a) att riksdagen med bifall till motionerna I: 258 och II: 312 samt I: 578 och II: 709 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att en utredning tillsättes med uppgift att insamla och analysera material som belyser yrkesintensiteten hos kvinnorna och deras möjligheter och önskemål att åtaga sig förvärvsarbete samt föreslå de åtgärder var- till undersökningen kan föranleda;

b) att motion II: 48, i den mån den icke kan anses be- svarad med vad ovan anförts, icke må föranleda någon riks- dagens åtgärd.